فراه علمي-څېړنيز ژورنال
لومړی کال، لومړی ګڼه ۱۴۴۵ هـ ق/۱۴۰۲ هـ ل
مخ: ۱۰۶-۱۲۰

تدابیر وقایوی از امراض وبایی و جایگاه آن در اسلام

محمد منصور محب [۱]، بصیر احمد نادی[۲]، پوهنځی شرعیات، پوهنتون جامی

ایمیل:m.mohib@jami.edu.af

چکیده

در این مقاله روی تدابیر وقایوی امراض وبایی از دیدگاه شریعت اسلامی به تحقیق پرداخته است. مفهوم تدابیر وقایوی و اهمیت آن واضح گردیده. در این نوشته بر بیان حفظ سلامتی انسان از امراض مهلک، در پرتو آموزه‌های دینی پرداخته شده است؛ اهمیت نظافت محیط زیست از جمله رعایت نظافت بدن، لباس، و انزوای طبی و پاکی محیط زیست از مباحثی است که در این مقاله تحقیق شده است. بر مبنای آموزه‌های شریعت اسلام می‌توان گفت بهترین راه‌کارهای وقایوی در پهلوی رهنمایی طبی در اسلام وجود دارد و عمل به آن همواره انسان را کمک نموده تا از امراض ساری چون کرونا، ایبولا محفوظ ماند؛ راه‌کارهای مانند الزام به تداوی و استفاده از ادویه‌جات مجاز طبی، حجر صحی، انزوای طبی از بهترین تدابیری است که در وقایه از امراض مفید واقع گردیده است، که اسلام به آن تاکید ورزیده و توصیه‌های شرعی مبنی بر حفاظت نفس از هلاکت قرین این تدابیر بوده و عدم عمل به آن خلاف دساتیر شرعی محسوب می‌شود؛ که این تحقیق به شیوۀ کتابخانۀ با روش توصیفی تحلیلی انجام یافته که در آن از منابع معتبر علمی و شرعی استفاده به عمل آمده است.و به وضاحت دیده می شود که حفاظت نفس در دین مبین اسلام از مقاصد پنجگانه شریعت محسوب می‌گردد، بر همگان الزامی است تا بر حفاظت انسان از امراض مهلک به تدابیر وقایوی شرعی و دساتیر طبی پیرامون عمل نموده و به دیگران خاطرنشان گردد که در پرتو دساتیر دین اسلام و توصیه‌های اطباء پیرامون تدابیر وقایوی می‌توان از امراض مهلک وبایی جامعه خویش را دور نگهداشت.

کلمات کلیدی: امراض ساری، تدابیر وقایوی، شریعت اسلامی، کرونا، وبا

مقدمه

امروزه شاهد امراض گوناگون هستیم که زندگی بشر را تهدید می‌کند و همواره جان هزاران نفر را در معرض خطر مرگ و از بین رفتن قرار می‌دهد و امراض و بیماری‌ها، همواره یکی از مسائل مهم و جدی در زندگی بشر بوده‌اند. می‌بایست یک سری تدابیر وقایوی را اتخاذ نمود تا جلو خطرات اوبیه و امراض را گرفته و برای جلوگیری از مرگ و میر بشر راه کارهای صحی، عقلانی، منطقی و شرعی را در پیش گرفت.

دین مقدس اسلام راه کارها و تدابیر وقایوی را به خاطر حفظ نفس که یکی از پنج مورد حفظ ضروریات خمسه است، وضع کرده و همواره بر اهمیت حفظ نفس تأکید شده و از دیدگاه شریعت اسلامی، تدابیر وقایوی از امراض بسیار مهم و حیاتی است. در اسلام، حفظ سلامت و بهداشت بدن، یک وظیفه و مسئولیت ایمانی شمرده شده است که هر فرد مسلمان مکلف به رعایت آن است. و این اهتمام اسلام به این مهم نشان دهنده این است که نباید در وقت انتشار امراض وبایی تساهل صورت گیرد تا این‌که انسان در معرض هلاکت قرار گیرد، بلکه باید مطابق با دستورات شریعت الهی عمل نموده و برای حفظ و رعایت حال خود از راه کار های وقایوی استفاده به عمل آید.

چنانچه اهمیت و ضرورت این موضوع در چند نکته بسیار واضح می‌گردد، از جمله تدابیر وقایوی در عصر حاضر تنها راهی برای پیشگیری از سرایت امراض وبایی به دیگران است، چنانچه این مسئله در زمان شیوع ویروس کرونا به صراحت بر همگان هویدا بود. و همچنان تدابیر وقایوی از امراض یکی از مسائل مهمی است که متعلق به حفظ نفس است که حفظ نفس هم یکی از پنج مورد از موارد ضروریات خمسه است که شریعت مقدس اسلام به حفظ آنها امر کرده است، چنانچه تحقیق و تفحص پیرامون تدابیر وقایوی از امراض برای حفظ نسل بشر از هلاکت بسیار حائز اهمیت است. روی این ملحوظ به اهداف آن پی می بریم که در این تحقیق روی اهداف متمرکز شده ایم که به بیان مفهوم تدابیر وقایوی از امراض؛ بیان اهمیت تدابیر وقایوی و اساس شرعی آن؛ بیان مهم‌ترین تدابیر والزامات رهنمودی پیرامون وقایه از امراض وبایی و هلاک کننده پرداخته شده است. و پرسش های چون تدابیر وقایوی چیست؟ آیا می‌توان در شریعت مقدس اسلام پیرامون وقایه از امراض راه کارهای مؤثری دریافت؟ آیا عدم توجه مردم به دساتیر شرعی و طبی

وقایه از امراض می‌تواند خطیر باشد؟ آیا تحقیق پیرامون مسائل طبی از منظر شریعت مقدس اسلام می‌تواند مؤثر واقع گردد؟ در ذهن انسان تداعی می کند.

روش تحقیق

برای انجام هر تحقیقی نیاز به یک روش است؛ روش تحقیق در این مقاله به صورت توصیفی_ تحلیلی می‌باشد. و گرد آوری اطلاعات در این پژوهش به گونه‌ی کتابخانه‌یی صورت گرفته است.

تدابیر وقایوی چیست؟

تدابیر در لغت جمع تدبیر که به معنی تدبر، اندیشه‌ها، پایان بینی‌ها، پایان کار نگریستن، تأمل و تفکر و اندیشه در عاقبت یک کار معنی می‌دهد (معین، ج ۲: ۸۵). وقایه به معنی حفظ و نگهداشتن از آسیب می‌باشد، چنانچه می گویند: (وقاهُ الله من سوءٍ) «خداوند وی را از بدی حفظ کند» تقیه و تقوی اسم وقایه است، چون تقوی در اصل «وَقوَی» بوده، اما «واو» به «تا» تبدیل شده که جمع آن «تُقی» می‌باشد (ابو العباس، ج ۱۰: ٤٣٢). تدابیر وقایوی اصطلاح عام است که شامل تمام وسایل حمایوی از خطرات متوقعه می‌باشد، از این جهت دانسته می‌شود که تدابیر وقایوی به اختلاف وقایع مختلف است و در اینجا مراد وقایه از امراض مهلک می‌باشد. و در اصطلاح طبی تعریف شده است که وقایه عبارت از یک سری اجرائات است که برای حمایت فرد و اجتماع از امراض مختلف انجام می‌پذیرد و سبب منع یا توقف انتشار آن می‌گردد.

معانی لغوی تدابیر و وقایه؛ با هم مرتبط هستند طوری‌که اجرائات که برای عاقبت یک کار سنجیده می‌شود، معنی تدابیر است و هدف از ایجاد این تدابیر حفظ نفس انسان‌ها از هلاکت و ضرر است که این معنی وقایه است.

تدابیر وقایوی از امراض به اختلاف نوع امراض متفاوت است طوری‌که برخی تدابیری است برای امراض مهلک و برخی هم برای امراض غیر مهلک می‌باشد و آنچه که در این بحث مهم مورد تحقیق قرار گرفته و تدابیر وقایوی برای جلوگیری از امراض مهلک است که این خود به دو قسم می‌باشد، یکی تدابیر وقایوی الزامی و قسم دوم تدابیر وقایوی ارشادی است.

تعریف امراض وبایی

امراض در لغت جمع مرض وعبارت از بیمار شدن، مظطرب خاطر گردیدن، هر آنچه که باعث سستی، ضعف و ناتوانی بدن شود را مرض گویند و در اصطلاح عبارت از تغییر حالت صحیح انسان به مرض و ناتوانی است (ابن فارس ۱۱/۵)، و «وباء» در لغت بیماری همگانی را گویند و در اصطلاح فقها چنین تعریف نموده‌اند: عبارت از مرض عام است که به نحوی اکثر مردم به آن آلوده و گرفتار شوند که غالباً منجر به مرگ گردد (مطالع الأنوار علی صحاح الآثار ١٦٤:٦).

و اما از دیدگاه اطبا عبارت از مرض ناشناخته و سریع الانتشار است که اکثر مردم به آن مصاب گردند در منطقه‌ای از مناطق دنیا و در وقت و زمان معین (معجم المصطلحات الطبیه١٤٥:٢). از این تعاریف دانسته می‌شود که به مرضی وبایی گفته می‌شود که سریع الانتشار باشد و جماعت زیادی از مردم به آن مصاب شوند و در منطقه از مناطق معین و در زمان معین و مشخص باشد، ناشناخته و هلاک کننده باشد. مانند آنفلونزا، ایبولا، کرونا و..

اهمیت تدابیر وقایوی از امراض و اساس آن

تدابیر وقایوی از امراض دارای اهمیت بزرگ و حیاتی است، و شریعت مقدس اسلام به انسان‌ها ارشاد و راهنمایی می‌نماید که هرگاه به مرضی از امراض مبتلا گردد، به صحتش اهتمام نماید، نزد اطبّا رفته و به اساس هدایت آنان دوایی را که برایش تجویز می‌کند از آن استفاده نماید؛ زیرا همان‌گونه که خداوند بیماری به میان آورده، دوای آن را نیز در نظر گرفته و برای تهیه آن متخصصانی را قدرت داده تا با عقل و دانش خویش به تهیه آن همت گمارند و صحت انسان‌ها را از خطرات نگهدارند و حفظ صحت و سلامتی انسان با راه کارهای متعدد تحقق یافته می‌یابد از آن جمله وقایهٔ بدن از بیماری‌ها، جلوگیر از انتشار بیماری‌ها وقتی‌که انسانی به آن مبتلا شد، اهتمام به نظافت و پاک نگهداشتن وسایل زندگی، جلوگیری از حوادث و اسبابی‌که منجر به بیماری عقلی و عصبی می‌گردد.

پیرامون اهمیت تدابیر وقایوی می‌توان گفت که به وسیله آن نفس انسانی از انقراض و از بین رفتن محفوظ می‌ماند که این خود یکی از مقاصد مهم شریعت مقدس اسلام است

چنانچه اسلام تاکیدش بر حفظ نفس و دفع ضرر از آن می‌باشد و تاکید بر رفع ضرر می‌کند وقتی که به وقوع پیوست و تدابیر وقایی یکی از امورات دفع ضرر قبل از واقعه است و دقیقاً مطابقت دارد به این قاعده فقهی: (الدفع أسهل من الرفع) (الأشباه و النظائر للسبکی (۱۲۷/۱) «یعنی: دفع یک چیز قبل از وقوع آن بهتر است از رفع آن بعد از وقوع» چناچه در بین اطباء منقول است که: وقایه بهتر از علاج است، از این دانسته می‌شود که وقایه تکالیف و مشقات اندکی دارد بر خلاف معالجه که تکالف آن زیاد و احیاناً هزینه‌های سنگین در قبال دارد، از این جهت دانسته می‌شود که تدابیر وقایوی تنها اهمیتش برای حفظ انسان‌ها نیست بلکه مفاد مادی و حفظ مال را در قبال دارد که این خود همچنان از ضروریات پنج‌گانه در دین است که شریعت مقدس اسلام در حفظ آن تاکید و توصیه نموده است.

بنا بر همین دلایل و موارد متعدد دیگر می‌یابیم که اسلام اهتمام بس بزرگ به تدابیر وقایوی دارد و قواعد مختلف را وضع کرده است تا فرد و اجتماع از امراض و وباهای مهلک در امان بمانند.

اساس تدابیر وقایوی از امراض

بی‌تردید برای تدابیر وقایوی اساس و قواعدی است که بر آن بنا شده که ذیلاً برخی از آنان را بیان می‌کنیم.

الف: تدابیر وقایوی منافی احکام شرعی نیست

تدابیر وقایوی به خاطر مصلحت عموم مردم وضع شده است، هر آنچه که مخالف قرآن و سنت باشد مصلحت گفته نمی‌شود و لهذا الزاماً تدابیر وقایوی موافق و همسو با اصول اساسی شریعت مقدس اسلام و قواعد آن است به خاطر تحقق مقاصد عامه شریعت و حفظ ضروریات پنج‌گانه که شریعت به حفظ آن تاکید ورزیده است؛ در نظر گرفته شده است.

ب: اثبات منافع تدابیر وقایوی از دیدگاه شرعی

منافع تدابیر وقایوی طبق ادله شرعی ثابت بوده چنانچه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم در حدیث فرمودند: (إذا سَمِعْتُمْ بالطَّاعُونِ بأَرْضٍ فلا تَدْخُلُوها، وإذا وقَعَ بأَرْضٍ وأَنْتُمْ بها فلا تَخْرُجُوا مِنْها..) «متفق علیه» «ترجمه: رسول گرامی اسلام صلی الله علیه وسلم

فرمودند: هر گاه شنیدید که در منطقه‌ای مرضی از امراض وبایی آمده است در آن منطقه نروید و اگر در آنجا بودید از آن منطقه خارج نشوید..» که عدم ورد شخص مریض بر سالم و دوری کردن از شخص مریضی که به امراض ساری مبتلا است از تدابیر ثابت شده شریعت مقدس اسلام است که منافع آن بر همگان هویدا است. و طبق ارشاد و فرموده الله سبحانه و تعالی هم مکلّف هستیم در اموری که نمی‌دانیم از اهل آن تخصص پرسان کنیم و بر طبق دستورات و رهنمایی آنان عمل کنیم چنان او تعالی فرموده است: (فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكرِ إِنْ كنْتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ)«سوره نحل، آیه: ٤٣» (اگر نمی‌دانید از اهل ذکر (علم) پرسان کنید).

اطباء هم با همسویی با شریعت اسلام سعی و تلاش می‌ورزند تا سلامتی و عافیت را به انسان برسانند که بیشترین نفع را در تدابیر وقایوی بیان می‌کنند و همیشه توصیه اطباء این بوده که وقایه بهتر از تداوی است.

ج: مناسبت تدابیر وقایوی با حجم خطر امراض

از امور مهم این است که تدابیر وقایوی دائمی نیستند و دفع امراض دفع می‌شوند، چنانچه گفته‌اند که حکم به ماحول علت خود می‌چرخد که اگر علتی بود حکمی هم است و اگر نبود حکمی نیست (موسوعة القواعد الفقهية (٩٤٩/٨)، فلهذا تدابیر وقایوی از امور عارضی است که هنگام شیوع امراض از آن استفاده به عمل می‌آید و اگر امراض نبود تدابیری هم نیست.

راهکارهای تدابیر وقایوی از امراض

تدابیر وقایوی از سرایت امراض در سه بخش مختلف در قرآن عظیم الشأن بیان شده است که حفظ صحت، وقایه از امورات ضرر رسان و کنار زدن مواد مضر را شامل می‌شود که هر یک را به گونه‌ای ذیل بیان می‌داریم.

الف: حفظ عافیت و صحتمندی؛ چنانچه الله تبارک و تعالی فرموده است: "فَمَنْ كانَ مِنْكمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيامٍ أُخَرَ" (سوره بقره، آیه: ١٨٤)

(هر کس از شما بیمار یا در سفر باشد [به همان مقدار] تعدادی از روزهای دیگر [را روزه بدارد]).

هنگام دقت در این آیه مبارکه درمی‌یابیم که الله متعال خوردن روزه برای مریض را به اساس عذر مباح قرار داده و برای مسافر به علت این‌که در سفر، حرکت و گردش می‌باشد و به اثر آن انرژی مصرف می‌شود و بدن ضعیف و صحت انسان به خطر مواجه می‌شود، لذا خوردن روزه را در همچون حالتی مباح نموده است.

و نیز واضح است که شریعت اسلامی ادای نماز با وضوی تنگ را منع و مکروه قرار داده است، چنانچه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمودند: "لاصلاةَ بحَضْرَةِ طعامٍ، ولا وهو يدافِعُه الأَخْبَثانِ" (رواه مسلم) (خواندن نماز در حالی که غذا حاضر است و یا در حالی که او (انسان) تحت فشار ادرار و مدفوع هست، درست نیست) چون وضوی تنگ از یک طرف خشوع و تواضعِ نماز خوان را برهم می زند و از طرف دیگر نگهداشتن ادار و.. به بدن ضرر می‌رساند، چیزی که دانشمندان امروزه به آن معترف‌اند.

ب: راهکارهای حفظ الصحه انسان؛ حفظ و نگهداشتن صحت بدن انسان ایجاب یک سلسله تدابیری را می‌نماید بناءً عمده‌ترین چیزی‌که درین عرصه ممد واقع می‌شود و به تجربه نیز ثابت شده است، رهنمودهای شرعی است که اینک مواردی از آنها را مختصراً یاد آور می‌شویم:

1-رعایت اعتدال در خوردن و نوشیدن: برای این‌که انسان به وجایب و مسؤولیت‌هایش به وقت و به گونهٔ درست رسیدگی کرده بتواند، ناگزیر است تا با خوردن و نوشیدن خود را تقویه نماید اما این امر به این معنی نیست که شکم را از حلال و حرام چنان پر نماید که گنجایش چیز دیگری را نداشته باشد بلکه شیوهٔ پسندید و مطلوب اینست که طبق هدایت الله متعال و رسول الله صلی الله علیه وسلم از مال پاک و حلال بخورد طوریکه الله متعال فرموده‌اند: " يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا كلُوا مِنْ طَيبَاتِ مَا رَزَقْنَاكمْ وَاشْكرُوا لِلَّهِ إِنْ كنْتُمْ إِياهُ تَعْبُدُونَ" (بقره: ۱۷۲) (ای اهل ایمان، روزی حلال و پاکیزه‌ای که ما نصیب شما کرده‌ایم بخورید و شکر خدا به جای آرید اگر شما (در حقیقت) تنها خدا را می‌پرستید).

در روایتی از رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بیان شده است که انسان باید در خوردن و نوشیدن دقت نماید و برای حفظ سلامتی و صحت خود از پُرخوری و اسراف جلوگیری کند و فرموده‌اند: " ما مَلأَ آدَمِی وِعَاءً شَرًّا من بطن، بِحَسْبِ ابن آدم أُكلَاتٍ يقِمْنَ صُلْبَه، فإن كان لا مَحَالةَ، فَثُلُثٌ لطعامه، وثلث لشرابه، وثلث لِنَفَسِه" (رواه الترمذی ۲۳۸۰)(هیچ

آدمی ظرفی پر نکرد که بدتر از شکم باشد، برای آدمی بسنده است چند لقمه‌ای که قامت او را استوار نگه دارد. چنانچه چاره‌ای نباشد، باید یک سوم آن را برای غذا یک سوم آن برای آب و یک سوم هم برای نفسش باشد). از همچو آموزه‌های دینی هویدا می‌گردد که انسان در بهره گیری از وسایل و اسباب دنیایی و لذت‌های آن و خوردن و نوشیدن باید میانه روی پیش گرفته تا زندگی‌اش در سلامتی و سعادت سپری گردد؛ اگر انسان بی توجه بود و این تدابیر را رعایت نکرد موازنه را برهم می زند و انسان سلامت خود را از دست می‌دهد همان‌گونه که پرنمودن معده انسان را مبتلا به انواع بیماریها نموده و پرخوری روح و جسم ویرا سست، و تنبل نموده از عبادت باز می‌دارد و ویرا به شهوات می‌کشاند.

2- **رعایت نظافت بدن و لباس؛** مورد دیگری که انسان را صحتمند نگه میدارد، اهتمام به نظافت و پاکی بدن و لباس می‌باشد، از همینجاست که اسلام ادای مهم‌ترین وجایب از جمله نماز و حج را منوط به و ضو و غسل دانسته است که بدون آن، عبادات مذکور درست نمی‌شود. همان‌گونه که در مواردی مانند جنابت، حیض و نفاس غسل را واجب گردانیده است. به همین ترتیب بخاطر تأکید بیشتر به صحت، استعمال مسواک در وضو و نماز را مسنون قرار داده، گرفتن ناخن، اصلاح موی و توجه به نظافت سایر اعضای بدن را نیز به انسان توصیه نموده است؛ و همچنان پاکی لباس را نیز از موارد صحت ادای نماز بیان داشته است.

3- **رعایت نظافت و پاکی محیط زیست؛** یکی از عمده‌ترین مواردی که انسان را از مصاب شدن به بیماری‌ها نگاه میدارد، رعایتِ نظافت و پاکی محیط و ماحول زندگی می‌باشد، چون محیطی که با کثافات آلوده باشد تأثیر مستقیمی به انسان نموده و ویرا بیمار می‌نماید، به این ترتیب می‌بینیم که اسلام بخاطر حفظ سلامتی انسان به این حد اهتمام نموده است تا انسان تکالیف شرعی خود را به درستی انجام نماید و سرافرازی دنیا و سعادت آخرت را نصیب شود. (نیکزاد، ۲۰۲۱)

دلایل شرعی مشروعیت حجر صحی (قرنطینه)

الف: دلیل اول؛ فرمودۀ الله تبارک و تعالی است که می‌فرماید: " يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكمْ" (نساء: ۷۱) (ای کسانی که ایمان آورده‌اید آماده باشید) دراین آیه قرآن

عظیم الشأن درمی یابیم که الله تعالی بندگان مؤمن خود را امر می‌کند که در مقابل هر چیز مضر و اذیت رسان آمادگی داشته باشند و تحت این آیه؛ برحذر داشتن و دوری کردن از امراض وبایی نیز شامل است که حجر صحی یا قرنطینه نامیده می‌شود که این خود نوعی از تدابیر وقایوی در مقابل امراض است.

ب: دلیل دوم؛ حدیث گهر بار رسول اکرم صلی الله علیه وسلم است که فرموده‌اند: "إذا سَمِعْتُمْ بالطَّاعُونِ بأَرْضٍ فلا تَدْخُلُوها، وإذا وقَعَ بأَرْضٍ وأَنْتُمْ بها فلا تَخْرُجُوا مِنْها" (صحیح البخاری، (۵۷۲۸) (هرگاه شنیدید که در سرزمینی طاعون آمده است، به آنجا نروید و هرگاه در سرزمینی بودید و طاعون در آنجا شیوع پیدا کرد، آنجا را ترک نکنید).

ج: دلیل سوم؛ حدیث دیگری از رسول گرامی اسلام صلی الله علیه وسلم است که فرمودند: "إِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ فَلاَ تَقْدَمُوا عَلَيْهِ، وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا فَلاَ تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ" (بخاری، ۵۷۲۹) (هرگاه شنیدید که در جایی طاعون (وبا) شیوع یافته است، به آنجا نروید و هرگاه در جایی بودید که طاعون شیوع پیدا کرد، به خاطر فرار از آن، آنجا را ترک نکنید)، از مفهوم این دو حدیث رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دانسته می‌شود که پیامبر صلی الله علیه وسلم نهی کردند از بیرون شدن از منطقهٔ که در آن وبا و مرض ساری آماده باشد و همچنان اگر در منطقه‌ای امراض ساری و وبایی باشد خروج از آن منطقه نیز ممنوع است و این دقیقاً همان حجر صحی و قرنطینه می‌باشد.

از مفاهیم این احادیث و منع دخول در منطقه وبایی و منطقهٔ که در آن امراض شیوع یافته است، چندین حکمت نهفته است که به طور خلاصه در ذیل به چند تا از آن اشاره می‌کنیم.

الف: دوری از اسباب و امورات موذی و اذیت رسان.

ب: تمسک به عافیت و صحتمندی که اساس زندگی دنیوی و اخروی در آن است.

ج: از تنفس هوای آلوده که سبب به وجودآمدن امراض و هلاکت نفس می‌گردد پرهیز باید کرد.

د: انسان در خروج از منطقه وبایی و آلوده به امراض می‌تواند حامل و ناقل امراض مهلک باشد، حتی انسان ناقل می‌شود که خودش هیچ علایم امراض در وی نباشد و فقط ناقل

باشد، چون مکروب ها می‌توانند بدون هیچ علایمی در وجود فرد باشند و از فرد به افراد دیگر انتقال یابند.

هـ: در خروج افراد سالم از مناطق وبایی می‌تواند منجر به از بین رفتن افرادی که مصاب به امراض هستند؛ گردد، چون کسی نمی‌ماند که به آنان دوا و غذا بدهد و این خود یک آسیب و عدم ارائه خدمات لازم برای مریض‌هاست.

و: دلیل چهارم عمل حضرت عمر فاروق رضی الله عنه است که عمر بن الخطّاب در یکی از سفرها که به شام رفت، قبل از ورود به شام اطّلاع پیدا کرد که در آنجا بیماری طاعون پیدا شده. با همراهان خود دربارهٔ ورود به شام مشورت کرد؛ همه او را منع کردند مگر ابوعبیدهٔ جرّاح که فرمانده مسلمین در شام بود. او به عمر گفت: «یا امیر المؤمنین أ تفرّ من قدر الله؟» یعنی آیا از قضا و قدر الهی فرار می‌کنی؟ عمر گفت: «نعم افرّ من قدر الله بقدر الله الی قدر الله». یعنی از قضا و قدر الهی به حکم قضا و قدر الهی به سوی قضا و قدر الهی فرار می‌کنم. و همان وقت شخصی مدّعی شد از پیغمبر شنیده است که اگر در شهری طاعون بود و شما در بیرون آن شهر بودید، وارد آن شهر نشوید؛ ولی اگر در شهری بودید و طاعون آمد، از شهر خارج نشوید. عمر که قبل از شنیدن این حدیث کمی مردّد بود ولی بعد از شنیدن آن حمد الله تعالی را گفت و از ورود به شهر منصرف شد. (بخاری، ۵۷۲۹) وقتی با دقت نظر در این روایت می‌نگریم می‌بینیم که حضرت عمر فاروق رضی الله عنه بعد از مشوره با اصحاب رضوان الله تعالی علیهم اجمعین تأیید می‌کند که وارد منطقه موبوئه[1] نگردد و بعد از شنیدن حدیث پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم از زبان عبدالرحمن بن عوف مبنی بر عدم دخول در منطقه‌ای که آلوده به امراض ساری است، یقین اش کامل گردیده و منصرف می‌شود از دخول به آن شهر که این خود مصداق حجر صحی و قرنطینه است.

تدابیر رهنمودی برای وقایه از امراض

تدابیر رهنمودی معمولاً از جانب دولت‌ها هنگام شیوه امراض برای حفاظت از آلوده شدن به آن وضع می‌گردد که در ذیل به برخی از این تدابیر رهنمودی بارز اشاره می‌کنیم.

[1] جای‌که وبا شیوع پیدا نموده است.

الف: دوری جسمانی از یکدیگر و به معنی عدم مشارکت در اموری که منجر به نقل امراض می‌گردد، مانند مصافحه و..که معمولاً در توصیه‌ها اشاره می‌گردد که حد اقل فاصله اجتماعی از یک دیگر باید یک متر باشد و از تجمعات اجتماعی پرهیز گردد و مانند این..

ب: نظافت شخصی است که به معنی توجه و عنایت به حفظ صحت، معیشت، لباس و شستن و اهتمام به شستن مکرر دستان به آب و صابون و.. می‌باشد که در آموزه‌های دینی هم توصیه‌های نبوی صلی الله علیه وسلم می‌باشد که فرمودند: " إذا استيقظَ أحدُكم من نومِهِ فلا يغمِسْ يدَهُ في الإناءِ حتَّى يغسلَها ثلاثًا فإنَّه لا يدري أين باتَتْ يدُهُ" (مسند احمد، ۷۲۸۲) (هرگاه یکی از شما از خواب بیدار شد، دستان خود را در ظرف و کاسهٔ داخل نکند مگر این که سه مرتبه بشویید، چون نمی‌داند شب دستش کجا بوده است).

ج: پوشیدن دهان و بینی هنگام عطسه زدن، به این معنی که هنگام عطسه زدن حتی‌الامکان منفذهای تنفسی پوشیده شود تا مکروب ها و امراض وبایی از شخص مصاب به افراد سالم انتقال نگردد، واگر چنین نکند هزاران مکروب از بدن شخص مصاب به هوا خارج شده و دیگران به آن مصاب می‌گردند. و از رسول اکرم صلی الله علیه وسلم روایت است که ایشان فرمودند: "كان إذا عطِس، غطَّى وجهَهُ بيدِهِ، أوْ بثوبِهِ، وغضَّ بها صوتَهُ" (ترمذی، ۲۷۴۵) (هنگامی‌که رسول الله صلی الله علیه وسلم عطسه می‌زدند روی خود را با دستان خود یا با لباس خود می‌پوشاندند و صدای خود را پایین می‌آوردند) و علماء حکمت پوشاندند رو هنگام عطسه زدن را عدم اذیت رساندن به حاضرین در جلسه و دیگران خواندند تا این‌که دایره امراض وسیع نگردیده و از انتشار آن جلو گیری شود.

نتیجه‌گیری

شناخت تدابیر وقایوی و عمل به آن از امورات مهم و ضروری، به جهت حمایت جوامع انسانی از امراض وبایی می‌باشد؛ امراض وبایی باید تشخیص و برای عدم انتشار آن به دساتیر شرعی و طبی عمل نموده و از مصاب شدن افراد جامعه به آن‌ها جلوگیری به عمل آید، اهمیت تدابیر وقایوی از دید شریعت اسلامی و طب بسیار بالا است و طوری‌که

ذکر گردید احیاناً اخذ تدابیر واجب و الزامی است به خاطر حفظ نفوس که از مقاصد مهم شریعت است بر علاوه برای اخذ تدابیر وقایوی از امراض قوانین و قواعد شرعی و طبی وجود دارد که باید عملی گردد. از مهم‌ترین تدابیر وقایوی از امراض عزل طبی (دوری از جامعه)، الزام به تداوی، حجر صحی یا قرنطینه و... می‌باشد.

از مهم‌ترین تدابیر ارشادی وقایوی دوری از افراد مصاب، رعایت نظافت شخصی، پوشیدن دهان و بینی هنگام عطسه و.. می‌باشد، حکّام و مردم در قبال جلوگیری از وقوع و شیوع امراض وظیفه و مسئولیت ایمانی و انسانی دارند.

پُرواضح است که اسلام پیرامون تدابیر وقایوی برای جلوگیری از امراض وبایی قبل از طب قوانین و توصیه‌های مفید و مؤثر را بیان کرده است. روی این ملحوظ و نتایج فوق انسان باید به این امر مهم توجه نموده و حتی‌الامکان کوشش شود تا از انتشار امراض وبایی و ساری جلوگیری به عمل آید و به حفظ نفس که از مقاصد مهم شرعی است توجه و اهمیت داده شود که این خود مستلزم رعایت تدابیر وقایوی و اهمیت دادن به آن است.

منابع

قرآن کریم

البغدادی، عبد اللطیف، **الطب من الکتاب والسنة**، تحقیق د. عبد المعطی أمین قلعجی، دار المعرفة، بیروت، ط ۳، ١٤١٤ هـ / ١٩٩٤ م، ۳۵۸ صفحة.

بخاری، محمد بن اسماعیل، (١٤٢٢ ق)، (الجامع المسند الصحیح المختصر من أمور رسول الله صلی الله علیه وسلم وسننه وأیامه) **صحیح البخاری**، بیروت: دار طوق النجاه

نیشاپوری، مسلم بن الحجاج القشیری، **صحیح مسلم**، (ت ٢٦١ هـ) تحقیق: محمد فؤاد عبدالباقی، دار إحیاء التراث العربی، بیروت.

الحرانی، تقی الدین أبی العباس آحمد بن عبدالحلیم بن تیمیه، **مجموع الفتاوی** (ت: ۷۲۸ هـ) تحقیق: عبدالرحمن بن محمد بن قاسم، مجمع الملك فهد لطباعه المصحف الشریف، المدینه النبویه – السعودیه،١٤١٦ هـ/١٩٩٥ م.

ابن ماجه، ابو عبدالله محمد بن یزید القزوینی. (١٤٠٨)، **سنن ابن ماجه**، تحقیق: محمد فؤاد عبدالباقی، دار إحیاء الکتب العربیه-فیصل عیسی البابی الحلبی.

زحیلی، وهبه. (١٤٠٥ ق) **الفقه الاسلامی و ادلته**، چاپ دوم، دمشق: نشر دارالفکر

خرم دل، مصطفی، (۱۳۹۷)، **تفسیر نور**، نشر احسان-تهران

شاطبی، ابراهیم بن موسی بن محمد اللخمی الغرناطی، **الموافقات**، (المتوفی ۷۹۰ هـ)، المحقق: ابو عبیده مشهور بن حسن آل سلمان، الناشر: دار ابن عفان، الطبعه الأولی ١٤١٧ هـ/١٩٩٧ م

ابن فارس، احمد. (۱۹۹۹ م) **مقاییس اللغة**، تحقیق: عبدالسلام هارون، بیروت: دار الجیل.

زرقا، أحمد بن الشیخ محمد، (۱۲۸۵ هـ - ۱۳۵۷ هـ)، **شرح القواعد الفقیه**، صححه و علق علیه: مصطفی أحمد الزرقا، الناشر: دارالقلم – دمشق/سوریا، الطبعه الثانیه، ١٤٠٩ هـ - ۱۹۸۹ م

مجموعه من العلماء و الباحثین، **الموسوعة العربیة العالمیة**، الناشر: موسسة آعمال الموسوعة للنشر و التوزیع، سنَة النشر: ١٤١٩ -١٩٩٩، عدد المجلدات ۳۰

ترمذی، محمد بن عیسی. (۱۳۹۵ هـ ق) **سنن الترمذی**، مصر: مطبعة مصطفی البابی الحلبی.

عمر، احمد مختار، (١٤٢٩ هـ ق) **معجم اللغة العربیة المعاصره**. (بی جا): عالم الکتب

السبکی، تاج الدین عبد الوهاب بن علی بن عبد الکافی (ت ۷۷۱ هـ) **الأشباه والنظائر**، تحقیق: عادل أحمد عبد الموجود - علی محمد معوض، الناشر: دار الکتب العلمیة، بیروت، الطبعة: الأولی ۱۴۱۱ هـ - ۱۹۹۱ م

مجمع اللغة العربية بالقاهرة، **معجم المصطلحات الطبيه**، الهيئة العامة لشؤون المطابع الآميرية، القاهرة، ۱۹۹۹ م.

أبو العباس، أحمد بن محمد بن على الفيومى ثم الحموى، (المتوفى: نحو ۷۷۰ هـ)، **المصباح المنير فى غريب الشرح الكبير**، الناشر: المكتبة العلمية – بيروت.

صفيپور،، عبد الرحيم بن عبد الكريم، **منتهى الارب فى لغة العرب**، الناشر: كتابخانۀ سنائى، تاريخ الإنشاء: ۱۲ مايو ۲۰۱۵

البيهقى، ابو جعفر احمد بن محمد المقرى، **تاج المصادر**، نوبت چاپ: اول ۱۳٦٦، مصحح: دكتر هادى عالم زاده، ت: ٤٧٠ م – ٥٤٤ م

الزحيلى، محمد مصطفى، **الوجيز فى اصول الفقه الاسلامى**، دار الخير، دمشق، سوريا، ط ۲، ١٤٢٧ هـ/٢٠٠٦

قلعجى-قنيبى، محمد رواس-حامد صادق، **معجم لغة الفقهاء**، دار النفائس، بيروت، لبنان، ط ۲، ١٤٠٨ هـ/٢٠٠٤ م

Preventive Measures against Epidemic Diseases and its Place in Islam

Mohammad Masoor Mohib and Basir Ahmad Nadi, Education and Culture Department, Theology Faculty, Jami University
Email: m.mohib@jami.edu.af

Abstract

In this article, he has researched the preventive measures of epidemic diseases from the perspective of Islamic Sharia. First, the concept of preventive measures has been clarified, and then its importance and solutions have been discussed from the perspective of Islamic Sharia. In this article, the preservation of human health and health from fatal diseases has been discussed in the light of religious teachings; the importance of cleanliness and cleanliness of the environment, including the observance of body cleanliness, clothing, and medical isolation and cleanliness of the environment are among the topics that have been mentioned in this article. Based on the teachings of Islamic Shari'a, it can be said that there are the best methods of medical guidance in Islam, and its practice has always helped people to avoid infectious diseases such as Corona, Ebola, etc. preserved; Solutions such as requiring treatment and the use of permitted medicinal herbs, health stone, medical isolation are among the best measures that have been found useful in the prevention of diseases. Islamic law has always emphasized on it, and the Sharia recommendations to protect the self from destruction are related to these measures, and failure to follow them is considered against the Sharia rules; Since self-protection is one of the five purposes of the Sharia in Islam, it is obligatory for everyone to protect people from deadly diseases by following Shari'a measures and medical guidelines around it, and to remind others that in the light of the guidelines of Islam And doctors' recommendations about preventive measures can keep our society away from deadly epidemic diseases.

Keywords: Infectious diseases, preventive measures, Islamic law, corona and cholera.